

17/1
Fjärde sakkunnig
i Uppsala

Universitetskansler Thomson har påpekat en missvisande formulering i gårdagens ledare "Vetenskaplig polemik och personlig fiendskap". Det synes framgå av ledaren att professor Ahnlund icke kallats till sakkunnig delvis på grund av tvisten mellan honom och docent Palme. Emellertid har universitetskanslern alls ej tagit ställning till jävsfrågan. eller professor Ahnlunds lämplighet som sakkunnig i detta fall; hr Thomson har helt enkelt av ekonomiska skäl avslagit ett förslag om utseende av en fjärde sakkunnig. Konflikten Ahnlund—Palme har åberopats som skäl mot sakkunniguppdrag åt Ahnlund endast under ärendets behandling vid Uppsala universitet.

18/1
*Sydafrikas litteratur
och rasfrågan*

Sarah Gertrude Millin, den mest allmänt erkända av Sydafrikas författare, flankeras här av två av de främsta yngre diktarna: Gerald Gordon och Nadine Gordimer.

Den SYDAFRIKANSKA litteraturen är fattig. För äldre tid finns knappast mer än ett stort namn, Olive Schreiner, som redan i början av 1880-talet skrev sin "The Story of an African Farm". Det bästa som skrivits på afrikaans under senare år uppges vara lyrik, utan anknytning till politik eller rasfrågor. På bantuspråk (zulu) har publicerats några diktsamlingar och romaner, som förklaras vara betydande; i regel finns översättningar inte. Den engelskspråkiga litteraturen, den enda jag kan ta del av, handlar till mycket stor del om rasfrågorna; alla de författare som vunnit större berömmelse — ehuru nästan genomgående blott en starkt begränsad publik — har fängslats av dessa problem, som ständigt diskuteras av de intellektuella. Litteraturen formar sig till skildringar, kyliga eller passionerade, av särpräglat afrikanska tragedier.

Sarah Gertrude Millin är vid några och sextio års ålder Sydafrikas mest allmänt erkända författare. Hennes roman "God's Step-

children" (1924) är den första litterära framställningen av de färgades läge. En engelsk präst, en inskränkt mystiker, gifter sig i lusta och rättfärdighet med en hottentottflicka — fall av detta slag var inte alldeles ovanliga i början av 1800-talet, då rasfördomarna var mindre våldsamma än senare. Prästen förfaller till infödd (goes native); större delen av boken gäller hans avkomlingar under fyra generationer, deras försök att "bli" vita, deras känsla av underlägsenhet åt det ena hållet och överlägsenhet åt det andra. Boken ger utmärkta miljöbilder och är delvis gripande, trots att författarinnan verkar hård och oengagerad. Sarah Millin är tydligen fångad av de fördomar hon beskriver. Hennes karakterer utvecklas snabbt men stannar i växten och kommer inte upp till de vitas nivå — det är typiskt för de vitas föreställningar om de färgade, en fördom som gör det rättvist att begränsa skolundervisning och utbildningsmöjligheter. "Vi är alla Guds barn", säger den prästerlige stamfadern. "Men är inte Gud själv vit?" frågar en hottentottflicka. Då prästen tvekar om svaret fortsätter flickan: "Kanske vi bruna är hans styvbarn." Även de färgade blir styvbarn, hottentottstämpeln kan inte utplånas, och det ligger därför något berättigt i de vitas misstro och förakt. Men det skall erkännas att Sarah Millin markerar att de färgades undermålighet delvis beror på deras osäkerhet och ständiga fruktan.

Den ende färgade författare som vunnit rykte är den nu snart femtiårige *Peter Abrahams*, sedan 1939 bosatt i England och nyligen emigrant till det fria Guldkusten. Hans bästa roman, "Wild Conquest", behandlar voortrekters och deras motståndare zuluerna. Det är en briljant idé att betrakta de båda folken som i stort sett likvärdiga primitiva herdefolk, i slagsmål om betesmarker. Inom båda folken finns en motsättning mellan de hårda handlingsmänniskorna och de som drömmer om frid och förståelse. Men när det gäller zuluerna blir tendensen att idealisera ibland så påträngande att man frestas tala om larv och pekor. Abrahams artiklar från en resa till Sydafrika förra året — "Return to Goli" — är lysande.

Laurens van der Post, som under de senaste åren blivit en succésförfattare, började sin bana för tjuu år sedan med en bok, "In a Province", som under intryck av berömmelsen just utgivits i en ny upplaga. En ung boer, Johan van Bredepoel, drivs genom tillfälligheter och ett känsligt samvete till en halvhjärtad inblandning i rasstriderna. Han känner medlidande och ansvar för en negerungling, som blir orättvist behandlad av de vita och kommer på avvägar, och blir god vän med en kommunistisk agitator, som förkunnar revolution i jämlikhetens namn. Det vita världet skildras såsom grymt och gement; boerledarna i det lilla samhälle där konflikten kulminerar är simpla och lymmelaktiga, och den sittande regeringen söker skaffa sig ökade befogenheter genom att provocera våld från negerernas sida. Johan växlar mellan indignation och ovilja mot varje ställningstagande. Bråkar man blir det nya strider och orättvisor, bäst att hoppas på en inre mänsklig förändring; "din och min fiende i detta land", säger Johan till kommunisten, "är inte systemet, utan varje vit människas hjärta. Du kan ju inte lagstifta bort en människas hjärta." Boken slutar med att Johan blir skjuten då han söker hjälpa sin vän att fly — kanske ett symboliskt uttryck för åsikten att det är den gode tredje ståndpunktaren som får sitta emellan.

Boken är inte betydande, den är långrandig och otymplig, och reflexionerna är pinsamt enkla. Sitt intresse har den främst med tanke på van der Posts senare utveckling. I hans nyare böcker är det inte tal om orättvisor och övergrepp; inställningen till de svarta är den sofistikerade idyllikernas,

som med tal om mörker, värme, djup, livskänsla o. dyl. sveper en presenning över eländet.

Om *Alan Paton*, som väl är den främste av Sydafrikas författare, skall jag i detta sammanhang inte skriva. Han är, såvitt jag kunnat finna, föga läst utanför minoriteten av opponenter mot regimen; detta tycks för övrigt gälla alla rasböcker — ett bevis på den vita massans önskan att bevara gott samvete genom okunnighet. Jag vill blott erinra om den glänsande dramatisering av "Cry, the Beloved Country" som utförts av Maxwell Anderson (Lost in the Stars); den har gjort succés i Norge och borde kunna göra det även här.

Under de två senaste åren har ytterligare en rad rasromaner utkommit, i regel i nära och tydlig anslutning till nationalistpolitikens skärpning av läget. *Gerald Gordon* har i sin första roman, "Let the Day Perish" — Jobs bok: "Må den dag utplånas på vilken jag föddes och den natt som sade "Ett gossebarn är avlat" —, närmast riktat sig mot den lagstiftning som gör alla sexuella förbindelser mellan vita och färgade straffbara. Av två färgade bröder lyckas den ene "passera" och blir som advokat en respekterad medlem av den vita Kapsocieteten; den andre är mera mörkhyad och måste stanna bland de färgade. Då den vite brodern anklagas för mord måste han inkalla den färgade som vitne, och därigenom blir deras släktskap notorisk; den avslöjade "falske vite", hindrad att gifta sig med sin älskade, begår självmord. Spelet mellan snobberi, hårdhet och samvetskval hos den "vite" är väl beskrivet; rättegången har Gordon, en av Kaps skickligaste advokater, utformat med brio. Koncentrationen på "problemet" är störande stark, men det är ett problem som i nästan lika tillspetsad form som i romanen gäller tiotusentals färgade i Sydafrika.

Om de färgade handlar också *Katie Hendriks* roman "The Bend in the Road". Författarinnan uppger av förlaget vara färgad. Boken har formen av en ung kvinnas självbiografi; med en konstlöshet som kanske är avsiktlig berättas om hennes förödmjukelser, svårigheter och äventyr. Indignationen är behärskad, och man har mindre än i de flesta böcker som här berörs intrycket av tendens och tillrättaläggning. Boken slutar med att den unga kvinnan gifter sig med en neger och flyttar till Rhodesia, inte av något slags självuppgivelse eller återgång till naturen, utan av kärlek och längtan att komma från vidrigheten i förtryckets samhälle.

Phyllis Altman har i "The Law of the Vultures" givit skakande teckningar av de svartas liv i Johannesburg. Man kunde tro att det här är fråga om svartmålning, men då man hör och läser om all orättfärdighet i detta pinandets centrum tvivlar man inte på att

boken är i väsentlig mening sann. Huvudpersonen, negern Thaele, gläder sig åt sin underordnade plats på ett vitt kontor, men blir orättvist beskyldd för stöld, slår tillbaka (det värsta av alla brott) då en vit ger honom en örfil och blir under sin fängelsetid en grubblande, halvt vansinnig fanatiker. Men negrerna kan komma över vad som nu drabbar dem — det tycks vara författarinnsans tes. "Våra lidanden är stora, men våra hjärtan är starka. Vi vet att det är gott att skratta, att dansa, att vara med våra kvinnor, att prata med våra vänner. Thaele liksom många vita förstår inte detta. Ja, det finns många vita lika honom, med sjuka hjärtan, som inte vet att det är gott att leva."

Den ojämförligt bästa romanen sedan många år — vid sidan av Patons böcker — är emellertid den unga *Nadine Gordimers* "The Lying Days", utkommen i höstas. I denna framställning av en kvinnas barndom och ungdom i Johannesburg är rasstriderna formellt och kvantitativt en periferisk sak, men ingen bok skildrar bättre hur dessa strider — eller rättare de vitas fruktan och hårdhet — trycker, förgiftar, förminskar människorna. Då man läser denna bok i den stad där den är upplevd och skriven blir känslan av mörker, instängdhet och ett slags känslornas lytthet mera stark och medveten. Jag var glad att höra att Nadine Gordimers framgång givit henne tillfälle att äntligen resa till Europa.

HERBERT TINGSTEN